

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2010
FORFATTER:	Holger Villumsen
TITEL:	Fire missionshoteller i Kolding.
KORT RESUME:	En redegørelse for missionshotellerne Klostergade 26, Helligkorsgade 1 og Jernbanegade 54 1898-1975.

FIRE MISSIONSHOTELLER I KOLDING

AF HOLGER VILLUMSEN

Kolding by fik sit første missionshotel i 1898, og i løbet af 1900-tallet fulgte tre andre efter. Disse fire hoteller lå i Klostergade, Helligkorsgade og Jernbanegade, hvor de var konkurrenter til byens mange spiritushoteller. Deres historie er nært knyttet til udviklingen af industrisamfundet og vækkelsesbevægelserne.

Med betegnelsen spiritushoteller lagde venner af Indre Mission og den mere verdslige afholdsbevægelse afstand til overnatningssteder, der havde offentlig bevilling til udskænkning af drikkevarer med indhold af alkohol. Det ordvalg var ikke venligt ment.

Indre Missions venner drev hotel på en ny måde og udviklede dermed en ny serviceydelse. Det skete i en turbulent tid, hvor religiøse vækkelsesbevægelser var i udvikling som en væsentlig del af den offentlige meningsdannelse om etik og moral.

I TRYGT SELSKAB

Overnatning uden for eget hjem var for den enkelte hotelgæst dengang som nu begrundet med praktisk nødvendighed eller opsøgning af oplevelser. Spiritushotellernes mål var at give gæsterne glæde, som et medlem af Kolding Hotel- og Restauratørforening så enkelt udtrykte sig. Missionshotellernes mål var både ideelle og hverdagsnære. Til lave priser tilbød de overnatning i rene og gode senge, fornuf-

Annonce med fokus på Missionshotellets restaurant. Kilde: Kolding og Omegns Vejviser, 1910. Kolding Stadsarkiv.

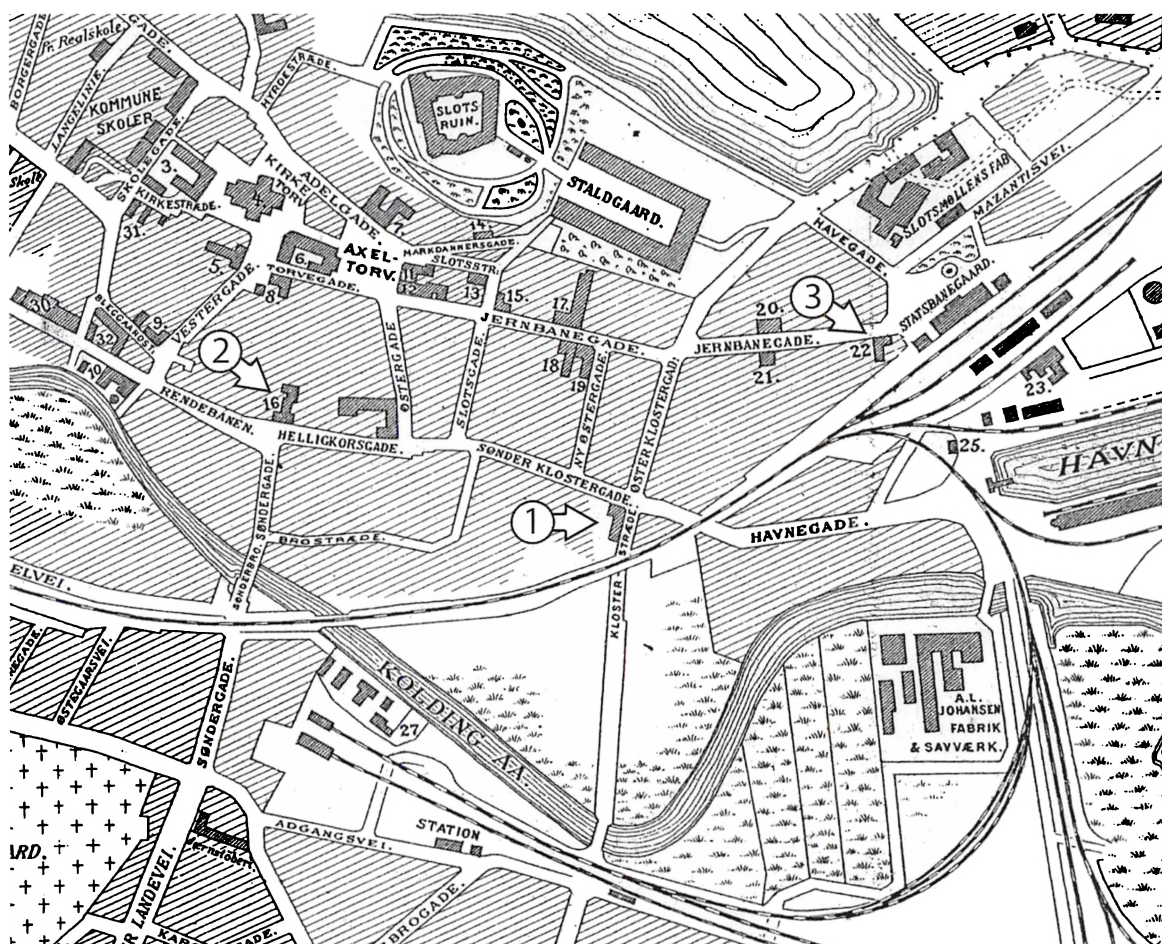
tig hverdagsmad og praktiske bekvemmeligheder plus en vis hjemlig hygge i kristent fællesskab, således som det blev praktiseret blandt venner af Indre Mission. Formålet var ikke kun at sikre troende selskab med ligesindede, men også at hjælpe svage sjæle til at holde sig borte fra de tre helvedesgruber: drukenskab, utugt og forbrydelse. Hjælpen var en åben dør til et fællesskab, hvor der blev praktiseret pietistisk inspireret skik og brug med Bibelen som fast dagligt holdepunkt.

Dette formål var relevant i årtier, hvor store dele af befolkningen søgte nyt levebrød i byerne og derfor måtte forlade velkendte rammer i overskuelige landbomiljøer, hvor alle kendte alle, og en vis social kontrol derfor medvirkede til at sikre mange mennesker en tryk hverdag i velkendte rammer. Ved siden af byernes fristelser til ensomme rejsende havde missionshotellerne derfor et stort publikum fra land og by navnlig i første halvdel af 1900-tallet.

MISSIONSHOTELLERNES TID

Hotelbranchens udvikling var nært forbundet med industrialiseringen og pengeøkonomiens fortrængning af naturalieøkonomien sidst i 1800-tallet. Markedet for indkvartere-

ring af rejsende var i hastig udvikling, og det samme var udbredelsen af begrebet hotel, som på den tid stadig var en ret ringe udbredt betegnelse for finere huse med indkvartering mod betaling. Persontransport foregik langsomt med damptog, skib, hestetrukken vogn

Koldings fire missionshoteller på tre adresser: 1) Klostergade 26, Missionshotellet (1898-1919) og Hotel Ansgar (1936-1973). 2) Helligkorsgade 1, Missionshotellet (1924-1975). 3) Jernbanegade 54, Ny Missionshotel (1934-1946). Kortet fremhæver byens tre bedste spiritushoteller i 1908: Nr. 7 Hotel Kolding, nr. 16 Thomsens Hotel og nr. 22 Hotel Kronborg. Kilde: P. Eliassen, side 496f.

eller til fods, hvilket indebar, at overnatning uden for eget hjem kunne være nødvendig allerede efter kortere rejser. I løbet af 1900-tallet vandt cykler, automobiler, flere tog og til sidst også fly udbredelse, hvilket reducerede mange rejsendes behov for overnatning. Borgernes interesse for oplevelser førte fra slutningen af 1800-tallet til udvikling af turismen som en ny branche, som derimod øgede behovet for hoteller.

I tiden mellem de to verdenskrige havde de fleste byer et missionshotel eller et afholdshotel, som havde hver deres etiske grundlag. Afholdshotellerne var drevet af den folkelige afholdsbevægelse med tilknytning til grundtvigianerne, hvilket tydeligst kom til udtryk med navnet Afholds- og Højskolehotellet, der anvendtes i for eksempel Esbjerg. Missionshotellerne var derimod knyttet til Indre Mission. Flere byer havde begge typer hotel, hvilket eksempelvis var tilfældet i Kolding og Lunderskov omkring 1920.

Landets omkring 45 missionshoteller havde en stor andel af landets hotelsenge. Efter Den 2. Verdenskrig mistede de imidlertid deres tiltrækningskraft. Det var også tilfældet i Kolding, hvor det sidste missionshotel lukkede i 1975. Nu i 2010 har Danmark blot to missionshoteller tilbage. De almindelige hoteller med spiritusbevilling tabte også terræn. I 1920'erne havde Kolding omkring 25 hoteller, men i 1976 var der blot fire tilbage. Siden dette lavpunkt har hotelbranchen dog oplevet ny fremgang med større bygningskomplekser og fokus på temaer målrettet turister, erhvervsfolk eller simpelthen mennesker på gennemrejse med behov for overnatning. Kolding har en central placering ved motorvejssystemet.

HÔTEL

Af det latinske ord hospitalis, der betyder gæstfri, udvikledes ordene hotel og hospital. De anvendes i mange sprog. I Frankrig var hôtel begreb for landadelens herskabelige privatpalæer i byerne, især Paris. Navnlig om vinteren var de bekvemme rammer om værtskab og selskabelighed med adelige standfæller og kongehus.

Fra Paris kom begrebet hôtel til London, hvor det i 1774 indgik i navnet på verdens første hotel, Grand Hôtel. Navnet antyder, at det var den tids tilbud især til adelige uden eget palæ i hovedstaden. Med samme franske stavemåde skiftede en stor københavnsk gæstgivergård ikke længe efter navn til Hôtel Royale i betydningen kongelig gæstgivergård, og i 1795 åbnede Hôtel d'Angleterre i vor hovedstad. Århus fik sit eget Hôtel Royal i 1838, og siden fulgte ambitiøse overnatningssteder i andre byer efter. Kolding fik Brødsgaard's Hôtel i 1853 og I.C. Hansens Hôtel i 1865. Byen fik 1890 sit eget Hôtel Royal, der dog i 1942 skiftede navn til Hotel Saxildhus efter at være købt af det berømte konditori med samme navn.

Det nye ord hôtel signalerede kvalitet og eksklusivitet. I hovedstaden og i købstæderne fremstod hotellerne som store, elegante og fornemme huse eller allerhelst mindre palæer. Palæ Hotel, Paladshotellet, Grand Hotel og Hotel Royal var navne, der i mange byer blev anvendt på fine overnatningssteder med elegante forhold efter herskabelige forbilleder.

I de sidste årtier af 1800-tallet blev det franske ô i hôtel danificeret til et almindeligt dansk o. Det franske cirkumfleks-tegn var en

lidt for fremmed fugl, der ikke blev assimileret i dansk skriftsprog. Anderledes gik det med hotelbegrebet. Med tiden fortrængte det velkendte danske begreber som gæstgivergård, gæstgiveri, gæsteri, herberg, kro og værts-hus. Samtidig mistede det i 1900-tallet noget af sin fornemhed.

FRA GÆSTERI TIL HOTEL

I en meget fjern fortids mindre velordnede og dermed mere utrygge samfund var gæstfrihed med beskyttet ophold indendørs, soveplads og bespisning en selvfølge over for mennesker, der af en eller anden grund havde været nødt til at forlade deres hjem for at begive sig ud på en farefuld rejse.

Før 1200-tallet var gæsteri ethvert menneskes pligt overfor alle rejsende, men i løbet af 1200-tallet blev betaling almindelig for ikke-kongelige gæster. Med henblik på at komme voldgæsteri til livs bestemte kong Erik Klipping i 1283, at der skulle oprettes herberger over hele landet, hvilket dog ikke skete, men dermed blev gæstgiveri et af kongen ønsket erhverv.

I 1396 forordnede dronning Margrethe 1., at der ud over landet skulle indrettes kroer med højst fire mil imellem. Klostrene tilbød simpelt og billigt herberg indtil reformationen i 1536, hvorefter denne mulighed blev videreført af kongeligt privilegerede kroer langs landeveje og ved færgesteder. Christian den 5.s forordning fra 1695 var den første egentlige lov om herberger og værtshuse i købstæderne. Den kom også til at gælde på landet, hvor der skulle være en dagsrejse mellem kroerne.

Trygt indendørs ophold med soveplads og

bespisning mod betaling har igennem århundrederne haft forskellige navne, og udviklingen fortsætter. Blandt de nyere navne er pensionat, motel og bed & breakfast. I takt med konkurrencens udvikling igennem 1900-tallet ændredes hotellernes tilbud også. Hotel garni er værelser med det nødvendige minimum af udstyr til overnatning og måske morgenmad men ikke andre måltider. Ofte møder den rejsende blot en receptionist, der efter udlevering af nøgle har begrænsede muligheder for at vise gæstfrihed. På den baggrund har begrebet gæstgivergård i de senere år fået en mindre genopblomstring.

GÆSTFRIHED OG ORDNEDE FORHOLD

1800-tallets nye hoteller var fornemt udseende bygninger med velordnede forhold og bekvemmeligheder efter tidens herskabelige eller i al fald borgerlige standard. Et ordentligt udrustet hotel havde ikke kun værelser, køkken, restaurant, vognport og hestestald. Det havde også brændehus, lokum, lade, kostald, svinesti og andre funktioner udenfor selve hotelbygningen. Mange hoteller var moderniserede gæstgiverier. I begge tilfælde var mængden af medarbejdere stor.

De nye hoteller førte sig frem med en bedre orden. Eksempelvis markedsførte I.C. Hansens Hôtel sig med disse ord: *"Dette nye, smukke og vel indrettede Hôtel, der er beliggende paa Byens Hovedgade, tæt ved Havnen og i Nærheden af Jernbanestationen, anbefales de ærede Reisende paa det Bedste ved proper, billig og hurtig Betjening. Hôtellet, der har stor Gaardsplads, er forsynet med Vognremise og fortrinlige Stalde."*

Staldene blev ikke kun benyttet til hotellets egne husdyr. Eksporterende landmænd

Reklameseddel for Hansens Hotel fra tiden mellem 1865 og 1898. Dengang med adgang til gården gennem port i højre side. Bygningen fremtræder som et ret stort palæ ved hjælp af et misforhold i størrelsen af heste og mennesker på gaden. Kilde: Kolding Stadsarkiv, Saglig samling 64.909.

indlogerede sig med kvæg og svin, indtil de nøjedes med at indlevere dyrene til gårdskarlen Jens Holm, som sørgede for mærkning og videre forsendelse til England eller Tyskland. I 1800-tallet var der stadig gårde i Kolding, og husdyr var almindelige i bybilledet.

Jørgen Christian Hansen opfattede sig ganske givet som en gæstfri hotelvært, der havde noget meget nyttigt, bekvemt og tidssvarende at tilbyde sine gæster. I forventning om at nyde godt af en central placering lige op ad den kommende jernbane havde han i 1865 opført en ny forbygning med to etager og en bagbygning i Klostergade 26. Dette skete efter, at han i 1862 havde overtaget et ældre byggeri, der havde været anvendt som værts- hus siden 1781 eller før.

1800-tallets værtshuse var ikke kun overnatnings- og spisesteder, men de var også folkelige samlingssteder, hvor tjenestefolk, soldater, matroser, håndværkere og andre dele af befolkningen mødtes for at pleje sociale kontakter, drikke og måske forlyste sig med terningspil, kortspil eller dans. Disse aktiviteter fulgte med ind på hotellerne, der imidlertid bestræbte sig på at regulere deres udfoldelse og højne standarden for social adfærd på en sådan måde, at de var forenelige med det ry, de selv ønskede som finere indkvarterings- og spisesteder.

KOLDING HOTEL- OG RESTAURATØR-FORENING

Til håndtering af disse og andre spørgsmål samledes hotelejere og restauratører i nye brancheforeninger. Formålet var at sikre enighed om fælles standarder for gæstfrihed, social adfærd, mindstepriser på øl, åbningstider, samarbejde med myndighederne og meget andet. Navnlig var de optaget af at undgå unfair konkurrence fra prisbillige smugkroer og at sikre en mere ensartet lovgivning for be- værtninger og hoteller.

I 1882 stiftedes Forening for Næringsdri- vende i Kolding med deltagelse af 26 værts- husholdere, fire hotelejere og én konditor. Af den udskiltes brancheforeningen Kolding Værtshusholder- og Gjæstgiverforening, der i 1915 skiftede navn til Kolding Hotel- og Restauratørforening. Den samlede udskæn- ningsstederne i ét organiseret fællesskab, der opfattede sig selv som garant for ordnede for- hold til gavn for såvel gæsterne som samfun- det i sin helhed. Hotelbranchens selvopfat- telse blev imidlertid ikke delt af hverken de

verdslige afholdsbevægelser eller af de gude-
lige vækkelsesbevægelser.

OVERFLOD AF UDSKÆNKINGSSTEDER

Befolkningens forbrug af øl og brændevin ændredes i sidste halvdel af 1800-tallet. Ved traditionel hjemmebrygning fremstilledes hvidtøl med et ringe indhold af alkohol til hverdagsbrug og stærkere øl til festlige lejligheder. I 1847 åbnedes Carlsberg, og siden fulgte mange andre industribryggerier, der gav de stærkere ølsorter fra Bayern en større udbredelse, især lager- og pilsnerøl. I Kolding producerede Slotsmøllen hvidtøl fra 1852 og bayersk øl fra 1882. Dermed blev berusende forbrug af øl i hverdagen et voksende samfundsproblem. Med samme effekt samlede en række brændevinsbrændere sig i 1881 om etablering af De danske Spritfabrikker og industriel fremstilling af akvavit. Indførelse af masseproduceret øl og brændevin førte så mange sociale og økonomiske problemer med sig, at antallet af udskænkingssteder blev et centralt samfundsproblem.

I Kolding ønskede en gruppe borgere i 1888 antallet af værtshuse indskrænket, hvilket de meddelte byrådet i en henvendelse med underskrifter fra 852 af byens borgere. På den tid havde Kolding over 80 udskænkingssteder. Skrivelsens initiativtagere begrundede deres henvendelse med frygt for vækst i befolkningens usædelighed, råhed, drukkenskab og utugt. Over hele landet voksede bekymringen og dermed også såvel afholdsbevægelsens udbredelse som politikernes forsøg på at reducere overdrevent drikkeri uden radikale tiltag. I 1891 indførte Rigsdagen mængdebestemt skattepligt af øl

med alkoholstyrke over 2,25 vægtprocent, hvilket svarer til vor tids 2,8 volumenprocent. Lys pilsner var under denne grænse til stærke drikke, men blev alligevel erklæret uønsket af fortalere for total afholdenhed.

Med nationale beværterlove af 1912 og 1924 fulgte regulering af antallet af udskænkingssteder. Kolding havde i 1912 stadig 80 udskænkingssteder, men med formlen ét udskænkingssted for hver 350 indbyggere skulle tallet sænkes til 40. Kolding nåede målet i begyndelsen af 1940'erne, da byrådet gik nænsomt til værks. Før bevilling af et nyt næringsbevis eller såkaldt borgerskab til udskænkning af stærke drikke kunne finde sted, skulle der nedlægges to andre næringsbeviser, og denne afviklingsproces tog sin tid.

RELIGIØS VÆKKELSE

Missionshotellerne havde deres oprindelse i den store vækkelsesbevægelse, som opstod i begyndelsen af 1800-tallet blandt kirkegængere, der syntes, at præsternes udlægning af Bibelen var for rationel. Med ny selvbevidsthed udviklede store dele af befolkningen interesse for lægfolks fortolkning af Bibelen. Dette skete, selvom Grundlovens fædre i 1849 forsøgte at styrke statskirken med et nyt navn: Folkekirken.

I løbet af 1860'erne stod det klart for alle, at vækkelsesbevægelsen havde delt sig i to modsatrettede grupper. Grundtvigianerne stod over for Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark, som dannedes i 1861.

Grundtvigs motto 'Menneske først, kristen så' var grundlag for en glad kristendom, hvor grundtvigianerne var ivrige deltagere i udviklingen af folkestyret med brug af folkehøjsko-

Missionshuset Bethel ved Tøndervej og vestsiden af Kolding gamle kirkegård.

ler, forsamlingshuse, valgmenigheder, andelsbevægelsen og afholdsbevægelsen. De var det parlamentariske demokratis drivende kraft og bidrog i høj grad til udvikling af nyttig rationel viden om ikke mindst ny teknik, øget produktion og bedre samfundsøkonomi. I 1898 dannede de foreningen Kirkeligt Samfund, der mange år senere blev til Grundtvigsk Forum.

Den indre missions venner så med uvilje på, hvorledes rationel tankegang, industrialisering, pengeøkonomi og de med udviklingen følgende nye skikke førte befolkningen bort fra Bibelen og Guds ord. Efter inspiration fra 1700-tallets pietisme ville de leve i praktisk og enkel fromhed med fokus på bevidst, intens og levende tro for at opnå personlig oplevelse af Gud. Til sikring af ro om deres arbejde byggede de fra 1871 missionshuse, hvor de samledes til bøn, beretninger om personlige oplevelser af Gud og møder om deres sag. De fleste missionshuse blev bygget i årene 1890-1910. I Kolding etableredes mis-

sionshuset Bethel i 1883, og i de følgende år fulgte missionshuse i de omliggende sogne efter.

MISSION MED ORD OG GERNINGER

Sociale problemer var en markant del af livet i de hastigt voksende købstæder og navnlig i København, hvor indbyggertallet på bare 40 år i perioden 1860-1900 steg fra 155.000 til 378.000. I samme periode steg Koldings indbyggertal forholdsmæssigt endnu stærkere, selv om det i konkrete tal blot var fra 4.000 til 12.000 personer.

Over for disse realiteter indså Indre Missions venner i hovedstaden i 1880'erne, at mission med ord alene ikke var nok til at holde rodløse tilflyttere borte fra drukken, utugt og forbrydelse. Praktiske gerninger til forebyggelse af moralsk forfald, menneskelig råhed og deraf følgende problemer var nødvendige, hvilket Indre Missions venner på landet accepterede med nogen forsinkelse. Omkring 1900 var der udviklet søndagsskoler, missionshoteller, ungdomsforeninger for henholdsvis mænd og kvinder (KFUM og KFUK), Magdalenehjem for prostituerede, gård- og midnatsmission, blomstermission på hospitalerne, sangforeninger, Det blå Kors afholdsforening, Kirkens Korshær og flere andre praktisk-sociale tiltag. Gerningsmissionærerne opbyggede deres tilbud i konkurrence med socialisterne, som med en mere politisk rationel målsætning også skabte et socialt fællesskab til værn mod menneskelig elendighed og social nød.

Etableringen af missionshoteller havde to praktiske formål. De var et tilbud til mennesker med behov for indkvartering i et fred-

Missionshotellet i Klostergade 26. Ved ombygningen i 1912 fik hotellet en ekstra etage og porten blev muret til, hvorefter adgang til gården foregik gennem Klosterstræde i venstre side af billedet.

ligt socialt miljø uden fristelser, der kunne føre til drukkenskab eller utugt. Samtidig var missionshotellerne nyttige samlingssteder for venner af Indre Mission.

FOKUS PÅ ALKOHOL

Tilhængere af ordmission så i 1880'erne afholdenhed fra indtagelse af alkohol som en selvfølgelig del af levende kristendom og personlig omvendelse. Efter deres opfattelse var et totalt forbud ved lov gældende for hele samfundet derfor meningsløs. Tilhængere af mission gennem praktiske gerninger dannede dog alligevel den kristelige afholdsorganisation Det blå Kors i 1895. Efter 1901, hvor Indre Missions stærkt dominerende leder Vilhelm Beck døde, vandt Blå Kors større anerkendelse blandt Indre Missions venner.

På missionshotellerne var indtagelse af al-

kohol ikke tilladt i de første år. Venner af Indre Mission var imidlertid ikke enige om afstandtagen fra drikkevarer med svagt indhold af alkohol, og derfor kunne det totale forbud mod alkohol ikke opretholdes på alle hoteller. Dette forhold førte i 1930 til sprængning af Foreningen af Missionshoteller i Danmark, som var stiftet i 1903 af ni hoteller. I 1957 blev de to fløje genforenet. Første generation af afholdsfolk var de mest fundamentalistiske. Gradvis trængte forbrug af alkohol ind på såvel missionshoteller som verdslige afholdshoteller. Først kom den lyse pilsner og mange år senere kom det øvrige sortiment af drikkevarer med indhold af alkohol.

Alkohol som årsag til sociale problemer havde været diskuteret flittigt op igennem 1800-tallet. Danmarks første afholdsforening opstod i 1840'erne men vandt ikke fodfæste, da den var for totalt afhold. En ny bevægelse opstod fra 1879 med Danmarks Afholdsforening, som efterhånden afstod fra brug af religiøse argumenter, hvilket gav plads til Blå Kors. De verdslige og religiøse afholdsbevægelser endte med at leve hver deres liv, men de fleste forenedes 1903 om spørgsmål af fælles interesse i Danske Afholdsselskabers Landsforbund, dog uden Det blå Kors.

Under Den 1. Verdenskrig var der heftig debat om forbud mod fremstilling, import og salg af stærke drikke. Årsagen var kraftig mangel på korn og kartofler, hvilket i sig selv førte til forhøjede priser, men forsyningssituationen var så alvorlig, at regeringen i 1917 indførte midlertidig regulering af både produktion og afgifter. Prisen på brændevin 11-dobledes, medens priserne på øl og vin blev fordoblet. I 1922 blev hovedparten af de midlertidige tiltag gjort permanente.

De stærkt forhøjede priser førte som forventet til hastigt dalende forbrug, færre alkoholrelaterede sygdomme, og de socialt svage hjem fik bedre privatøkonomi. Dermed blev mange argumenter mod virkningerne af overdrevent alkoholforbrug bekræftet. Følgen af de forhøjede priser var også, at afholdsbevægelsen skrumpede ind. Det blå Kors fik halveret antallet af medlemmer fra 1919 til 1945.

DANS UØNSKET

Heller ikke dans accepteredes af missionshotellerne. Denne pietistiske holdning havde de hentet hos byens borgerskab, der var negativt indstillet over for, at landbefolkningen tog deres dansetraditioner med til byerne. Ved baller drak bønderne gerne stærkt øl i store mængder, og det var almindeligt, at unge rørte og holdt om hinanden under dansen. Denne adfærd var efter borgerlig og missionsk opfattelse ikke kun uartig. Den var også en sikker vej til seksuel løsagtighed.

Kolding Afholdsforening var derimod positiv over for dans. Foreningen opstod i 1895 og afholdt gerne generalforsamling med efterfølgende optræden og dans. I 1897 skrev Kolding Folkeblad, at dansen havde varet til kl. 2 nat, hvor alle var enige om at have moret sig fortræffeligt. Dans med glæde var mulig uden alkohol, kunne avisen dermed vise.

DE FØRSTE MISSIONSHOTELLER

Danmarks første missionshotel åbnedes 1888 i centrum af København. Initiativtager var en vestjysk gårdejer og cikoriefabrikant, som over indgangsdøren til Løngangsstræde 27 lod et skilt placere med denne tekst: "Mis-

Annonce med fokus på Missionshotellets hygge og nye sanitære installationer efter ombygningen i 1912. Kilde: Kolding og Omegns Vejviser, 1914. Kolding Stadsarkiv.

sionshotellet i København. Et billigt og hyggeligt hjem for Guds Ords Venner." Et missionsherberg var ikke fint nok, så derfor tog han begrebet hotel til sig.

Spiritushotellerne så med stor skepsis på initiativet. Efter deres opfattelse var hotel-drift i den kristne missions navn ikke hotel-drift, som det burde være. Totalt spiritusforbud og fælles morgenandagt for personale og gæster i et centralt rum hver dag var ganske givet et nybrud, som mange almindelige forretningsfolk havde svært ved at se noget tiltrækkende ved. Åbningen fandt imidlertid sted på de store vækkelses tid, hvor den indre mission fik mange nye venner. Derfor vandt initiativet hurtigt gehør. Medvirkende var ikke mindst god kvalitet til lave priser.

Fra hovedstaden bredte den nye type hotel sig ud i provinsen. I Jylland var eksempelvis Herning med fra 1896, Århus 1897, Kolding fra 1898, Horsens fra 1900 og Holstebro fra 1904.

Fælles for missionshotellerne var, at de i en atmosfære af hjemlig hygge dækkede et behov for stille, enkle indkvarteringssteder uden unødige fristelser. Idealet var, at forskel-

len mellem missionshotel og privat hjem skulle være så lille som muligt. Medvirkende til hyggen kunne være et svagt skel mellem direktørens privatbolig og hotellets egentlige område. Mange gæster blev mere end blot bekendte af hotellets personale, hvilket ikke mindst gjaldt agenter og grossister, der med tog og ofte mange kufferter rejste rundt efter en fast plan. Måltider kunne ligesom i private hjem blive serveret ved et fælles bord for alle, både gæster og værtsfamilie. Maden var jævn hverdagskost, men der kunne også købes mere eksklusive måltider. Omgivelserne var propre, og på natbordene lå bibler til fri afbenyttelse. Personalet modtog ikke drikkepenge, og af denne grund var de kvindelige ansattes forklæder ikke udstyret med lommer. Koldings fire missionshoteller har næppe adskilt sig fra disse fælles træk ved landets missionshoteller.

FØRSTE MISSIONSHOTEL I KOLDING, 1898-1919

Det forberedende arbejde til etablering af et missionshotel i Kolding forløb meget hurtigt i foråret 1897. Den 1. marts oplyste Kolding Folkeblad: *"Der har i længere Tid blandt Indremissionens Venner her paa Egnen været Stemning oppe for Oprettelsen af et Missionshotel i Kolding. En enkelt Mand har nu taget Initiativet og sammenkaldt en Del delegerede fra Kolding By og Omegn til et Møde forleden, hvor der strax tegnedes 5.000 Kr. i Aktier. Aktierne vil blive udbudt til 50 Kr. pr. Stk. Efter al Sandsynlighed vil Foretagendet nok blive fuldført; der er saaledes allerede tegnet ca. 1.000 Kr. i et lille Sogn i Omegnen. I Hotellet vil der samtidig blive Lokaler til et Ynglingeheim."*

Restauranten omkring 1910, Missionshotellet i Klostergade 26.

Allerede en god måned senere, den 5. april, kunne avisen oplyse, at Aktieselskabet Kolding Missionshotel aftenen før havde afholdt konstituerende generalforsamling i missionshuset Bethel under ledelse af købmand M. G. Lind, Rendebanen 10. Lind blev formand for bestyrelsens øvrige seks medlemmer, som var en sognefoged, to proprietærer, en gårdejer, en skrædder og en klodsmager. Bestyrelsen bemyndigedes til at købe en ejendom, der helst skulle være beliggende i byens centrum. Aktiekapitalen var på blot en måned steget til lidt over 22.000 kroner. Bestyrelsen fortsatte i højt tempo med at indsamle penge, og for 50.000 kroner købtes et eksisterende hotel den 12. maj 1897 til overtagelse den 1. april 1898.

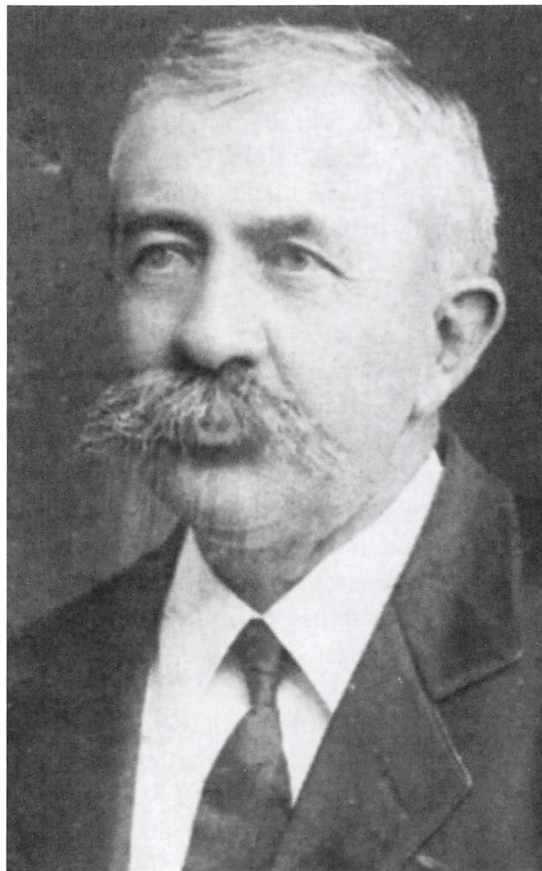
SØNDER KLOSTERGADE 26

Der var tale om det allerede nævnte Hansens Hotel på matrikel 456 i Sønder Klostergade

26. Gaden var dengang en del af den direkte forbindelsesvej fra bymidten til Havnegade og selve havnen. Det ændredes i 1922, hvor forbindelsen blev lukket ved jernbanesporene mod øst samtidig med åbning af den nye gade Buen. Sønner Klostergades navn blev forkortet til Klostergade. Hotellet lå på hjørnet til den tids Klosterstræde, der også krydsede jernbanen men fra 1914 forsvandt gradvis. Vejen over jernbanesporene mod syd blev i 1916 erstattet af en trappe, som i 1921 fik navnet Munketrappen. Hotellet var dermed kun tilgængeligt for kørende trafik fra nord ad Munkegade og fra vest.

Fra måske 1898, i al fald omkring 1902, blev Missionshotellet drevet af hotelforpagter Ernst Frants Hans Knipschildt, der i årene 1901-1923 også var indremissionær. Fra 1902 var han tillige formand for foreningen Bethel, der ejede og drev missionshuset af samme navn. I praksis blev hotellet dog drevet af hustruen Marie Knipschildt således, at han kunne hellige sig opgaven som missionær. Ernst Knipschildt blev af Indre Mission beskrevet som en fremragende taler, der oplevede store vækkelser på stærkt besøgte møder. En gang skal han til en anden missionær have sagt: *"Jeg er bange for, at du lukker for mange ind i himlen, Kristen Jacobsen."* Svar fik han straks: *"Ja, jeg er bange for, at du lukker for få ind i himlen, Knipschildt."* Knipschildt var en erfaren erhvervsmand, da han havde været ejer af Skanderupgård og Nygård ved Kolding. I 1897 fik han imidlertid en natlig åbenbaring, som fik ham til at sælge sine gårde og vie sit liv til missionærarbejde.

Parret Knipschildt var ude af Missionshotellet i 1904, hvor Hans Friis Nielsen blev gæstgiver. I marts 1905 fik hotellet afholdsbe-

Hotelforpagter Ernst Knipschildt havde ansvaret for driften af Koldings ældste missionshotel omkring 1902. Han var missionær i missionshuset Bethel 1901-1923. Foto: Knud Moseholm, bd. 2, side 38.

villing til udskænkning af den lyse pilsner, der havde sine venner blandt missionsfolk.

I 1910 var J. Christian Mikkelsen hotelforpagter. Et par år senere havde folkene bag Aktieselskabet Kolding Missionshotel mistet lysten til at drive hotel, men de nærmere omstændigheder er ikke blotlagt.

Sikkert er det, at hotellet i juni 1912 blev købt af I.L. Mikkelsen Svarre for 54.000 kroner. Han må have holdt fast i tilhørsforholdet til Indre Mission, da hotellets navn ikke ændredes. Svarre lod tilmed hjørneejendommens forhus forhøje med én etage til tre etager. Samtidig installeredes et wc på hver etage og septiktank i kælderen til erstatning af lokum i gården. Septiktanken var nødvendig, da byens kloaknet var så svagt udbygget, at det kun kunne aftage andet spildevand, som udledtes i et offentligt vandløb. I kælderen var der ét badeværelse med ovn og badekar. Vand, gas og elektrisk lys leveredes fra de kommunale værker. Sidebygningerne var da ret nye og indeholdt lejligheder.

Svarre døde efter kort tid. Missionshotellet blev videreført af først enken Marie Svarre og derpå af J. Christian Svarre, der kan have været en søn.

Missionshotellernes ledere var normalt ikke medlem af hotel- og restauratørforeninger, hvilket også var tilfældet i Kolding. Spiritushotellernes direktører var dermed afskåret fra kollegial information om Missionshotellets drift, og det kan have været grundlag for spekulation og rygtedannelse. På generalforsamlingen i september 1912 forlød det eksempelvis, at Missionshotellet uden bevilling atter udskænkede bajersk øl, men intet tyder på, at det var sandt.

I 1918 blev Missionshotellet overtaget af gårdejer Carl Ejlersen, som lod hotelforpagter Christian Legarth stå for driften. I oktober samme år blev Legarth optaget i Kolding Hotel- og Restauratørforening. Han må have set fordele ved både at være medlem af branche-foreningen og samtidig videreføre hotellet i dets kendte form overfor venner af Indre Mis-

Missionshotellet i Helligkorsgade 1. Billedet er taget mellem 1965 og lukning af restauranten i 1973.

sion og andre interesserede. Imidlertid opgav Legarth og Ejlersen hurtigt.

I december 1919 afhændedes hotellet i en byttehandel med Søren Theodor Petersen, der kom fra Hotel Skandinavien på havnen. I kølvandet på de store prisstigninger under Den 1. Verdenskrig kom handelsprisen op på 138.500 kroner. Den nye ejer var formand for Kolding Hotel- og Restauratørforening. Han førte det fordums så fine hôtél tilbage i spiritushotellernes rækker under nyt navn, Grand Hotel. Herefter var Kolding igen en by uden missionshotel.

HELLIGKORSGADE 1

I forlængelse af Klostergade følger mod vest Helligkorsgade, der ligeledes havde en meget

central beliggenhed. Den er forbundet med Søndergade, som med Sønderbro før 1864 var grænseovergang fra hertugdømmet Slesvig, og før 1908 var den eneste forbindelse over Kolding Å. Ad Søndergade kunne rejsende fra syd køre lige frem og ind ad porten til Helligkorsgade 1 på matrikel 314. Her lå omkring 1801 Jep Madsens værtshus og fra 1827 Mads Madsens gæstgivergård. Den var byens største og derfor et naturligt valg af indkvarteringssted for blandt andre ledende officerer under de slesvigske krige i 1800-tallet. Matriklen kan følges tilbage til 1761.

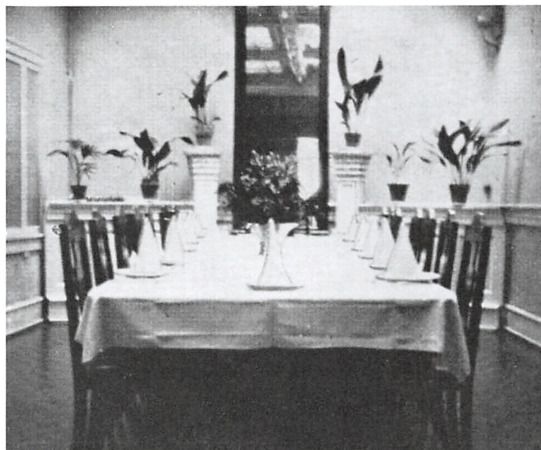
Kammerråd og amtsrådsmedlem M. Brødsgaard i Jordrup overtog i 1853 gæstgivergården, som han omdøbte til Brødsgaards Hotel. Forpagter Hans Carl Thomsen fik i 1874 skøde på stedet og gennemførte en ombygning, så det fra 1884 havde tre etager mod gaden og sidebygninger i to etager. Det nye byggeri fik navnet Thomsens Hotel, der levede videre efter ejendomshandler i 1903, 1906, 1920 og 1921.

KOLDINGS ANDET MISSIONSHOTEL, 1924-1975

Kolding Missionshotel Aktieselskab overtog i november 1924 Thomsens Hotel, som samtidig omdøbtes til Missionshotellet. Efter overtagelsen blev stueetagens rundbuede vinduer erstattet med nye firkantede vinduer, hvilket gav mere lys til restauranten.

Hoteldirektør Niels Lysgaard stod for driften og gjorde det så godt, at hotellet omkring 1930 *"... er blevet et overordentligt populært hotel med en restaurant, hvor intet er for dyrt og endda godt."*

Sidst i 1930'erne overlod Lysgård direktør-

Fælles spisebord i Missionshotellets spisesal, Helligkorsgade, 1929. Foto: V. Schæffer, side 36.

stolen til Kristian F.L. Nielsen, der ikke fik lang tid på pladsen. I 1939 var enken Kristiane Nielsen direktør i en kort tid, indtil Aktieselskabet Missionshotel Kolding antog sin sidste forpagter. Med to generationer Madsen kom hotellet på Helligkorsgade 1 ind i en lang og stabil udvikling uden flere navneskift.

TO GENERATIONER

Jens Madsen tiltrådte som direktør den 1. april 1939. Han kom fra Hurup Missionshotel i Thy med hustruen Kirsten Marie og tre døtre. Jens Madsen var så nært knyttet til Indre Mission, at han i årene 1948-1958 var formand for foreningen Bethel.

Børnene havde opgaver i hotellets hverdag. Christa, kaldet Kit, kom til at udfolde hele sit voksne liv i missionshotellernes verden. I Helligkorsgade begyndte hun som husassistent og blev snart efter servitrice. Tre gange havde hun uddannelsesophold på an-

Direktørparret Marie & Jens Madsen i 1950'erne, Missionshotellet i Helligkorsgade. Foto: Udlånt af barnebarn Henrik Schantz Knudsen.

dre missionshoteller. 1940-1942 var hun i København på Westend i Helgolandsgade og 1943-1944 i Løngangstræde. Sommeren 1953 oplevede hun Bornholms turistsæson på Missionshotellet i Rønne. Hun forblev ugift, og i 1958 var hun så erfaren, at hun blev forfremmet til oldfrue på sine forældres hotel. En oldfrue førte dengang tilsyn med linned, sølvtøj og indbo og opsyn med det øvrige kvindelige personale i husholdningen. Den yngre søster Gerda begyndte på samme måde, før hun fik en musikuddannelse og stiftede egen familie. Senere havde hun igen opgaver på hotellet. Søsteren Hanne bosatte sig i København.

Efter faderens død i 1965 overtog Christa Madsen hvervet som hoteldirektør og førte hotellet videre. Med i alt 37 år på stedet var familiens tid på hotellet så lang, at den ikke kun oplevede fremgang men også løb ind i

Direktør Christa Madsen er nr. to fra venstre. Hun er omgivet af ægteparret Lauritsen, der varetog restaurant og reception. De to kvinder til højre er personale, navne ubekendte. Missionshotellet i Helligkorsgade. Foto: Udlånt af Henrik Schantz Knudsen.

den nedgangstid, der tog luften ud af mange danske hoteller, uanset om de var missionshoteller eller ej.

Omkring 1970 var hotelbranchen i almindelighed tynget af omkostninger og vigende besøgstal til især restauranterne, der ved drift fra tidlig morgen til sen aften krævede mange ansatte. Ofte blev restauranterne derfor nedlagt eller udskilt til drift som selvstændige virksomheder. Fra oktober 1973 valgte Christa Madsen at nedlægge restauranten i stueetagen. Bag facaden ud til et af byens mest befærdede strøg indrettede en tøjforretning sig, medens hotellet fortsatte på de øvrige etager med lidt færre værelser og garni, morgenmadsrestaurant for hotellets egne gæster.

Det reducerede missionshotel holdt kun i to år. Den 1. oktober 1975 ophørte driften i Helligkorsgade 1. Etagerne omdannedes til private værelser, kontorer og klinikker. Siden

Gerda Madsen i midten blandt andre servitricer på Missionshotellet i Helligkorsgade. Foto: Udlånt af Henrik Schantz Knudsen.

1980 har der været legetøjsforretning i stueetagen.

Af missionshuset Bethels arkiv fremgår, at foreningens bestyrelse hyppigt afholdt bestyrelsesmøder på Missionshotellet.

MELLEMSPILE I KLOSTERGADE 26, 1919-1936

I Klostergade 26 blev Koldings første Grand Hotel af 1919 ikke nogen stabil succes. I 1923 måtte direktør Søren Theodor Petersen for-

lade såvel hotel som brancheforening, hvor han havde været formand siden 1917. Efter et par års pause fik branchen ham imidlertid tilbage med nye udfordringer på Jernbanehotellet i Munkegade 6.

Næste ejer var Oskar Lilholdt. Han ændrede navnet til Lilholdts Hotel, men efter kort tid lod han sig i stedet ansætte som repræsentant ved Slotsmøllen. I 1925 vendte Grand Hotel tilbage under ledelse af Rasmus Teglgård, som imidlertid allerede i 1926 meldte sig ud af brancheforeningen og solgte

Missionshotellet Ansgar i Klostergade 26. I øverste vinduesfelt på hjørnet var malet en reklame for Blå Kors.

hotellet til Niels Christian Nielsen Sangill. På dette tidspunkt var byrådet blevet betænkelig ved de hyppige ejerskifter med tilhørende prisstigninger. Hotellet handlede igen to gange i 1929 for først 150.000 kroner i april og derpå 130.000 kroner i september. Ny ejer og direktør blev den aldrende Hans Peter Kring, der havde to brødre med sig.

I bogen Vor By – Kolding omkring 1930 beskrives hotellet som et sted, hvor man for et par år siden "... ikke kunde være bekendt at komme. [...] Den gode tone ..." blev dog hur-

tigt genoprettet af brødrene Kring, der havde nogen erfaring med hoteldrift. De havde drevet Hotel Dania i Jernbanegade 35 indtil det i 1929 blev solgt og ombygget til bladhus for Kolding Folkeblad. Navnet tog de med sig, så hotellet i Klostergade 26 bar fra 1929 det dobbelte navn Hotel Dania, Det ny Højskolehotel. Sidste del af navnet var en åben udfordring til Højskolehjemmets Hotel i Jernbanegade 24.

Allerede i marts 1931 døde Hans Peter Kring, hvilket førte hotellet på tvangsauktion. Broderen, hestehandler Knud Kring, fik stedet på benene igen og solgte senere til Jens Peter Petersen. I 1936 kom Hotel Dania atter på tvangsauktion. Ved den lejlighed fik venner af Indre Mission i Kolding endnu en mulighed for at erobre bygningen ud af spiritushotellernes rækker.

DET BLÅ KORS I KOLDING

I 1902 oprettede Kristelig Afholdsforening Det blå Kors en afdeling i Kolding. Fra 1924 havde den tilladelse til at drive en kaffevogn med salg af kaffe og brød på gaderne og Kolding havn. Formålet var at fremme ædruelighed, hvilket efter foreningens opfattelse ikke var så vanskeligt, da mange foretrak kaffe frem for øl, når der var en valgmulighed. Imidlertid fik foreningen mod på mere kapitalkrævende socialt arbejde og dermed også mere omfattende forretningsvirksomhed.

KOLDINGS TREDJE MISSIONSHOTEL, 1936-1973

I 1936 overtog Det blå Kors hotellet i Klostergade 26 for 120.000 kroner. Byen havde

Direktør Christian Gundtoft var manden bag Hotel Ansgar fra overtagelse i 1936 til lukning i 1973.

allerede et missionshotel, så inspiration til et nyt navn blev fundet hos den munk, der førte kristendommen til Danmark. Navnet blev derfor Hotel Ansgar, senere også Missionshotellet Ansgar.

Overtagelsen foregik den 1. april 1936 med direktør Christian Gundtoft i front. Efter nogle omtumlede år trængte hotellet til en istandsættelse, som foregik frem til sommeren 1942. Antallet af værelser blev udvidet fra 30 til 42 med nye møbler, centralvarme og rindende vand, hvilket kun få havde før 1936.

Møde- og festlokalerne blev udvidet og placeret i forhold til hinanden på en sådan måde, at de kunne rumme ét stort selskab med 150 spisende gæster. Salenes nypudsede vægge fik lyse og klare farver. Udvidelsen lod sig gøre med inddragelse af en vognport og gamle lejligheder i baggårdsfløjen. Med denne modernisering fik hotellet et godt ry, der passede til Blå Kors bestræbelser på at skabe et værdigt hjem for sit arbejde.

Christian Gundtoft lod i de første 11 år flere restauratører og hotelforpagtere efter hinanden stå for driften, men hoteldrift på kristent grundlag var i sig selv ingen garanti for stabil drift. I 1947 overtog Gundtoft selv den daglige drift og fortsatte til efter sin 70 års fødselsdag i 1968. Han var et kendt navn i kirkelige kredse og i afholdsbevægelsen, hvor han var medlem af forretningsudvalget i De samvirkende Afholdsselskaber og formand for Det blå Kors.

AFVIKLING MED FORVIKLINGER

Hotellernes konjunkturedgang ramte også Hotel Ansgar. Gundtoft udtænkte en fremtidsplan for Blå Kors arbejde med afvænnelse af alkoholikere, hvilket foreningen da havde arbejdet med i mange år. Planen indebar salg af Klostergade 26 og køb af Jernbanegade 54, men den blev afvist af Blå Kors landsledelse i april 1970. Lokalafdelingen af Blå Kors mistede efter dette forløb lysten til fortsat drift af Ansgar Hotel. Fra maj 1970 blev det bortforpagtet med navneskifte til Hotel Royal, men Blå Kors fortsatte sin mødevirksomhed i huset. Royal-forpagtningen holdt dog kun få måneder, og under den næste forpagter vendte navnet Ansgar tilbage i 1971. Det holdt til

Ny Missionshotel i Jernbanegade 54 mellem 1936 og 1946.

1973, hvor Blå Kors lukkede for hoteldrift og afhændede bygningen til OK-Klubben.

Denne pensionist- og omsorgsklub havde siden etablering i begyndelsen af 1971 haft lokaler i bygningen, hvor der efter ejerskiftet kom til at stå OK-Huset på facaden. Allerede i 1979 måtte foreningen finde et andet hus til sine aktiviteter. Kolding Kommune købte huset og lod det nedrive. Det meste af grunden blev omdannet til offentlig parkeringsplads. Over et hjørne af grunden blev Klostergade og Munkegade forbundet med det forlængede Brostræde, hvorved den sidste stump af Klosterstræde også forsvandt.

JERNBANEGADE 54

Koldings første jernbanestation blev åbnet i 1866, hvorefter arealet mellem stationen og rådhuset udvikledes til et sammenhængende hovedstrøg med ét navn og nye udstykninger til byggeri. Matrikel 441e fik adressen Jernbanegade 54. Det var den allersidste matrikel før Banegårdspladsen. Snedkermester

Niels Knudsen solgte den i 1889 til Koldingafdelingen af foreningen De danske Vaabenbrødre.

Våbenbrødrene var veteranforening for soldater fra de slesvigske krige i 1848-50 og 1864. Dens formål var at holde krigenes minder i hævd og som social foranstaltning at skaffe menneskelig og økonomisk bistand til trængende våbenbrødre og enker efter faldne. Foreningens afdeling i Kolding formåede som den eneste i landet at samle penge sammen til opførelse af en forsamlingsbygning med blandt andet restaurant. Det skete i 1889.

Driften af restauranten blev i 1896 udlejet til restauratør Hans Nielsen, der må have været en god forpagter og samarbejdspartner. Allerede i 1898 overtog han hele bygningen på betingelse af, at våbenbrødrene fortsat kunne mødes i huset. Hans Nielsen indrettede derpå bygningen som Hotel Kronborg, der blev et hæderkronet navn. I 1916 ændrede han det til Palæhotellet og gav huset en større ombygning i forbindelse med genforeningen i 1920. Søren Peter Lassen var ejer 1927-1934.

KOLDINGS FJERDE MISSIONSHOTEL, 1936-1946

Palæhotellet blev fra 1933 taget i forpagtning af den tjeneruddannede Holger Johannes Svendsen, som året efter købte bygningen. Senest i 1936 ændrede han navnet til Ny Missionshotel, der da havde 30 værelser med varmt og koldt vand. Svendsen var ikke medlem af hotellernes brancheforening, men han fik i 1943 fornyet femårig beværterbevilling med ret til udskænkning af stærke drikke.

Direktør Holger Johannes Svendsen gav sit første hotel navnet Ny Missionshotel. Foto: P. Thastum, Kolding Folkeblad, 25. oktober 1957.

Den tyske besættelsesmagt beslaglagde hotellet i den sidste del af krigen, hvilket sled hårdt på bygningen. Efter befrielsen blev den istandsat og afhændet i juni 1946. Svendsen var derpå Morris autoforhandler indtil 1952, hvor han overtog Hotel Kolding.

Efter Den 2. Verdenskrig var venskab med Indre Mission ikke længere så godt et trækplaster, som det havde været. I årene fra 1936 til 1946 var Kolding på samme tid udstyret med hele tre missionshoteller, hvilket efter krigen må have været ét for meget. I al fald forsvandt Ny Missionshotel, da restauratør Christian Johannes Kragh blev ny ejer af Jernbanegade 54. Han lod sig optage som medlem af Hotel- og Restauratørforeningen og ændrede navnet på sin nyerhvervelse til Grand Hotel. Det navn havde været ledigt siden 1929, hvor det forsvandt fra Klostergade 26.

Jernbanegades Grand Hotel havde fra 1946 til 1973 omkring otte forskellige ejere. Under ufrugtbare forhandlinger om salg til Blå Kors var det i 1969-1970 lukket i nogle måneder, men efter gennemført ejerskifte åbnede det igen. Denne gang var det som garni. Restaurationslokalerne blev omdannet til musik- og dansested. Også her var adskillelsen af værelser og restauration en kortsigtet måde at holde omkostningerne nede på. I 1973 opgav den sidste hoteldirektør, hvorefter hotellet blev lukket og værelserne udlejet til privat beboelse.

EN FLYGTIG BRANCHE

Koldings mange hoteller lå primært langs hovedstrøgene i Jernbanegade, Munkegade, Klostergade, Helligkorsgade, Rendebanen, Søndergade, Østerbrogade, Akseltorv og Låsbygade. Hoteldrift var en ret flygtig branche. Ejere eller forpagtere flyttede ind og ud af hoteller. Virksomheder blev handlet i rene handler eller ved mageskifte, men der var en ulempe ved hyppige handler. Hver sælger

Hoteller.

404 Aagaarden Hotel (P Rudbeck) Søndergade 13 c

877 **Ansgar Missionshotellet**
(Sv. Magnussen) Klosterg. 26

591 Danmark Hotel (H J Brændekilde) Munkegade 7

924 Frederiksen's Hotel Munkeg. 5
44 Hvide Hest Sønderg. 30

1062) Højskolehjemmets Hotel Jern-
1063) banegade 24

**Højskolehjemmets
Hotel**

³
18 } Kolding Hotel (Carl Lundgren)
636 } Axeltorv

Hotel Kolding

19 Landmandshotellet (Carl Jansen)
Laasbygade 59

1755) **Missionshotel Kolding**
1756) (J Madsen) Helligkorsgade 1

285 Nordbanehotel Laasbyg. 83

190) Ny Missionshotel (H J Svendsen)
1690) Jernbaneg. 54

NY MISSIONSHOTEL
30 Værelser m. varmt og koldt Vand

349 Rosenbergs Hotel Axeltorv 2

1831) Royal Hotel (Georg Christensen)
1832) Jernbaneg. 39

159 Simonsen's Hotel Rendebanen 13
841 Sømandshjemmet Østerbrog.

ville gerne tjene på handlen, hvilket kunne føre til opskruede priser, som det var tilfældet for hotellet i Klostergade 26, der i 1929 blev solgt med tab kort før det store krak i verdensøkonomien og igen i 1936.

Det hændte også, at gode virksomhedsnavne skiftede adresse, eller nye navne blev konstrueret med henblik på at skabe positive associationer og interesse hos mulige nye gæster. For såvel små som store hoteller gjaldt det om at blive et velrenommeret hotel. For medlemmerne af Hotel- og Restaurationsforeningen var eksklusivt klingende navne populære, men andre navne blev også anvendt. Det kunne være personnavne som Thomsens Hotel, stednavne som Nordbanehotel og billeddannende navne som Hotel Hvide Hest eller Cyklehotellet. Missionshotellerne var sikkert glade for de gode kristne navne Helligkorsgade og Klostergade. Sidstnævnte henviste til et kloster, der blev nedrevet kort efter reformationen.

I den samlede vrimmel af hoteller skilte de kirkeligt orienterede hoteller sig ud ved at vise deres særegenhed med hotelnavnet og ved at afstå fra dansearrangementer samt ikke mindst udskænkning af stærke, alkoholiske drikkevarer. Denne type ordentlighed var imidlertid ingen garanti for stabil drift. Langvarige ansættelser af direktører, der forstod sig på gæstfrihed med godt værtskab, var med eller uden alkohol det bedste grundlag for holdbar hoteldrift.

FIRE MISSIONSHOTELLER

Kolding by var i årene fra 1898 til 1975 hjemsted for fire missionshoteller. Fra 1936 til 1946 var der tre konkurrerende missionsho-

Hotellerne i Kolding. Kilde: Jydsk Telefon-Aktieselskabs Lokal-Haandbog for Kolding og Op-land, 1940. Kolding Stadsarkiv.

teller med hver 55-58 senge. I 1942 havde de tilsammen 170 senge eller omkring 45 procent af hotelsengene i Kolding by, medens Højskolehjemmets Hotel blot havde 9 procent. Højskolehjemmets styrke var antallet af mødelokaler og siddepladser, som var omkring fire gange større end i de tre missionshoteller til sammen.

De to første missionshoteller i Sønder Klostergade 26 og Helligkorsgade 1 var etableret af personer med nær tilknytning til Indre Mission i Kolding, og de var ejet af aktieselskaber med navnet Kolding Missionshotel. Der kan meget vel have været tale om det samme aktieselskab, som i så fald var uden hotel i årene 1919-1924. Noget gik åbenbart skævt for det første missionshotel i en tid, hvor landets missionshoteller og afholdshoteller ellers havde rigtig god medvind. Årsagen var næppe så enkel, at de i 1917 stærkt forhøjede afgifter på alkohol kan have ført til dalende interesse for drift af missionshotel. Imod denne tanke taler ikke mindst, at tilhængerne af afholdenhed var delt i to lejre, der trods et vist samarbejde om den fælles sag også var konkurrenter. I Låsbygade 23, nuværende nr. 17, havde det verdslige Afholdshotellet til huse først i 1920'erne.

Det tredje missionshotel var en gammel kending i Klostergade 26, som i 1936 blev trukket ud af spiritushotellernes rækker for anden gang. Ejer var Det blå Kors, der åbnede under navnet Hotel Ansgar. Medlemmer af Det blå Kors var nært forbundet med Indre Mission, som dette hotel dermed også var knyttet til. På denne måde havde mindst tre af de fire missionshoteller et nært forhold til Indre Mission og missionshuset Bethel.

En lige så direkte forbindelse mellem det

fjerde missionshotel og Indre Mission er ikke set, selvom missionshoteller i reglen blev etableret af personer med en eller anden form for tilknytning til Indre Missions Samfund eller alternativt den langt mindre Luthersk Missionsforening. Af listen over økonomiske bidrag til missionshusets drift i årene 1943-1946 fremgår, at Ny Missionshotel i Jernbanegade 54 ikke var blandt bidragsyderne, hvilket de to andre hoteller var.

Hotelbygningen i Klostergade anvendtes til missionshotel i 56 år, men der var tale om to forskellige ejere, som var adskilt af en pause på 17 år. Længst kontinuerlig levetid havde Missionshotellet i Helligkorsgade med 51 år.

LITTERATUR OG KILDER

Arkivalier:

Kolding Stadsarkiv:

A0098 Kolding Kommunes borgmesterkontor. DK 761 udskænkingsforhold m.m., kasse 303ff.

A1003 Missionshuset Bethel, Kolding.

A1026 Kolding Afholdsforening.

A1090 Blå Kors, Missionshotellet Ansgar.

A1706 Kolding Hotel og Restauratørforening.

Trykte kilder:

Kolding Folkeblad.

JydskeVestkysten.

Vejvisere og telefonbøger.

Kolding Stadsarkiv, Saglig samling: 38.6 OK-Huset,

46.4 Koldings gader, 64.909 Hoteller og værtshuse,

99.4 Holger Svendsen.

Andre kilder:

Internet: <http://mazanti.net/marie.htm>

Interview: Henrik Schantz Knudsen, Jels.

Litteratur:

Bundesen, Peter m.fl.: Filantropi, selvhjælp og interesseorganisering. Frivillige organisationer i dansk

- socialpolitik 1849-1990'erne. Odense Universitetsforlag 2001.
- Dedenroth-Schou, Birgitte: Kreatureksportør Jens Holm. Artikel side 29-45 i Koldingbogen, 1989.
- Eliassen, P.: Kolding fra Middelalder til Nutid. En historisk beskrivelse. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri 1908.
- Frandsen, Allan Leth: Når 10 kroner batter. Herning Missionshotels historie. Forlaget Stout, 2006.
- Granum-Jensen, A.R.: Baggrund og glimt fra Blå Kors historie i 100 år. København 1979.
- Isager, Ruth: Opvækst på missionshotel i 20'erne. Artikel om Caleb i Vejle, side 19-36 i Jørgen Markward Andersen (red.): Fynske Fortællere 2. Forlaget Fyn, 2000.
- Juul-Jensen, H. m.fl. (red.): Ordbog over det danske sprog. Bind I-XXVIII. 2. oplag, København 1966.
- Lund, Jørgen (red.): Den store danske Encyklopædi. Bind 1-20. København 1994-2001.
- Moseholm, Knud, m.fl. (red.): Kolding i det tyvende århundrede indtil kommunesammenlægningerne i 1970, bind I-III. Kolding 1978-1982.
- Pedersen, Anne-Mette: Husene i Helligkorsgade og Rendebanen. Lokalthistorisk Samling, Kolding 1985.
- Pedersen, Anne-Lise Schou: Indre Mission og den lokale basisorganisering. Studier omkring Indre Missions gennemslag og institutionelle etablering i Sønder Bjert og de 8 sogne syd for Kolding i tiden 1885-1914 set på baggrund af periodens almene religiøse, nationalpolitiske og økonomiske forhold. Besvarelse af Århus Universitets prisopgave 1981.
- Qvistorff, Helge V., Gjæstgiveriets historie i Danmark, Jysk Lokalthistorisk Forlag, 1984
- Schmidt, August F.: Fra Koldingegnen. Eget forlag 1956-1965.
- Schæffer, V. (red.): Vor By – Kolding omkring 1930. II Del. V. Schæffers Forlag, Kolding 1929.
- Søgaard, Johannes (red.): Missionshuset Bethel Kolding gennem 100 aar, 1883-1983. Kolding 1983.
- Sørensen, Henning: Afholdshoteller i Danmark. Træk af en kulturhistorie. Hovedland 2007.
- Ærø, Christian P.: Missionshuset Bethel Kolding gennem 50 aar, 1883-1933. Kolding 1933.